

Kerncijfers Caribisch deel Koninkrijk

Economische, financiële en sociale ontwikkelingen 2010-2017

Koert van Buiren (+31-(0)6-125 05 395)
Leonie Ernst

februari 2019

SEO-rapport nr. 2019-08

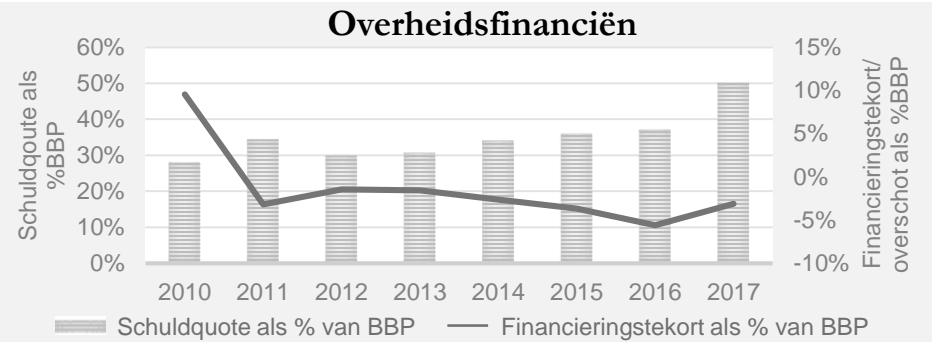
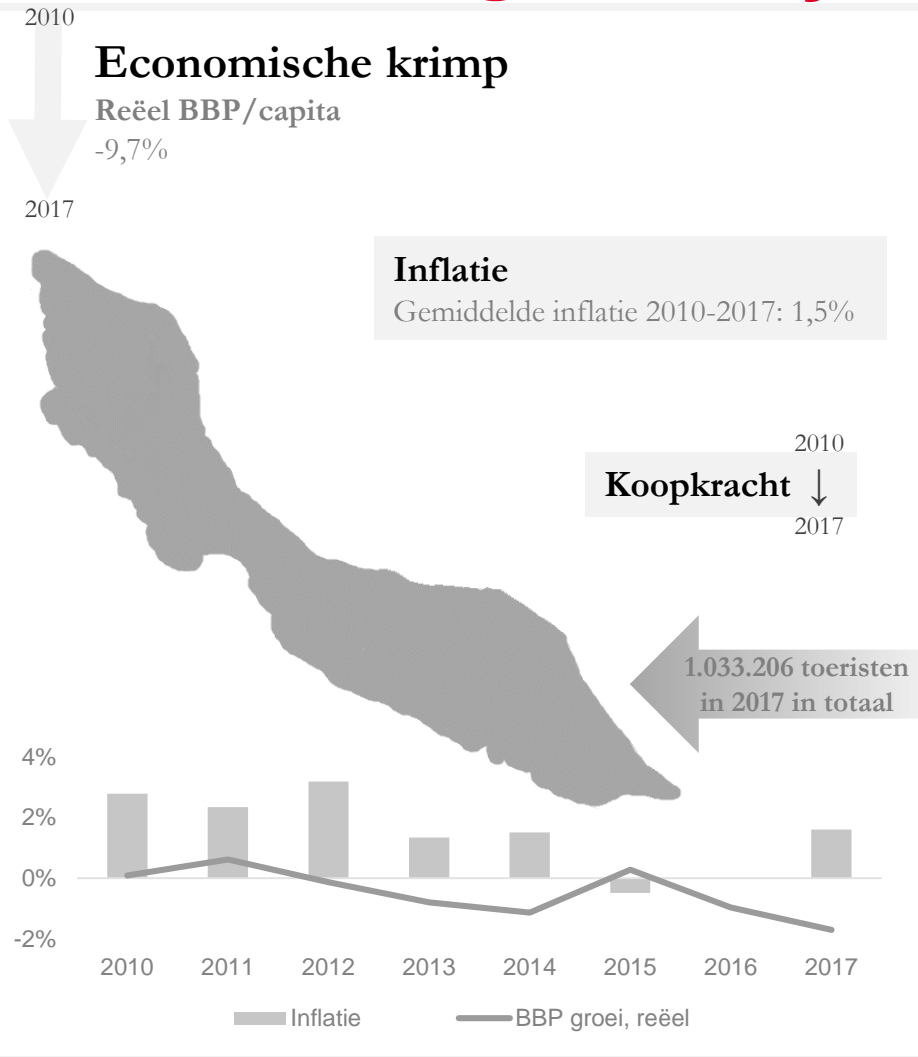
ISBN 978-90-6733-961-2

Koert van Buiren
(+31-(0)6-125 05 395)

Roetersstraat 29
1018 WB
Amsterdam

Tel: +31 (0)20 525 1630
secretariaat@seo.nl
www.seo.nl

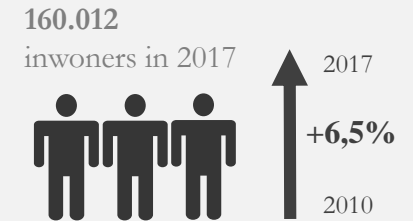
Samenvatting – Curaçao

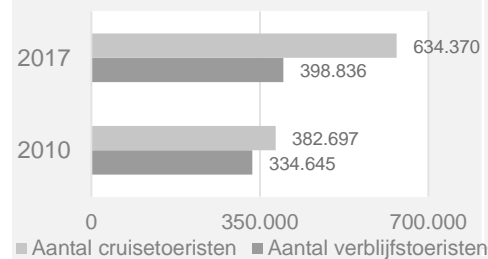
Herkomst toeristen:

1. Nederland
2. Venezuela
3. Verenigde Staten

Bevolking

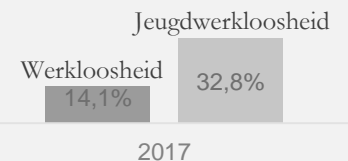

Aantallen toeristen

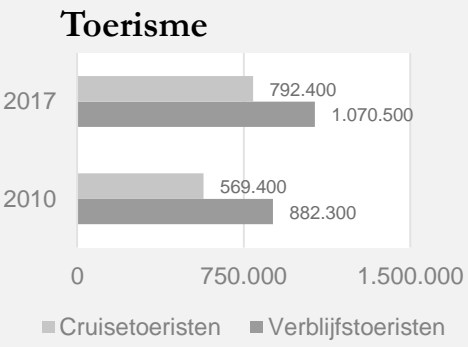
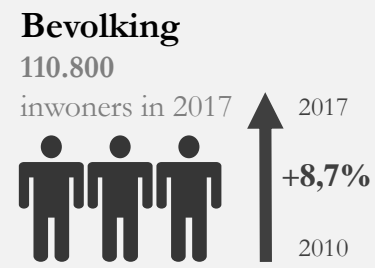
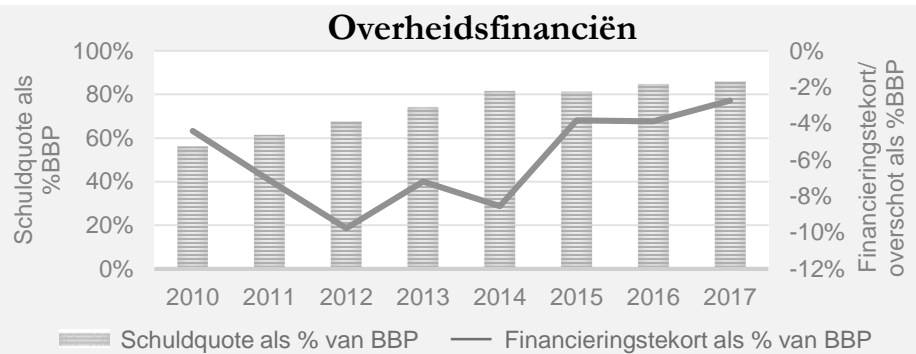
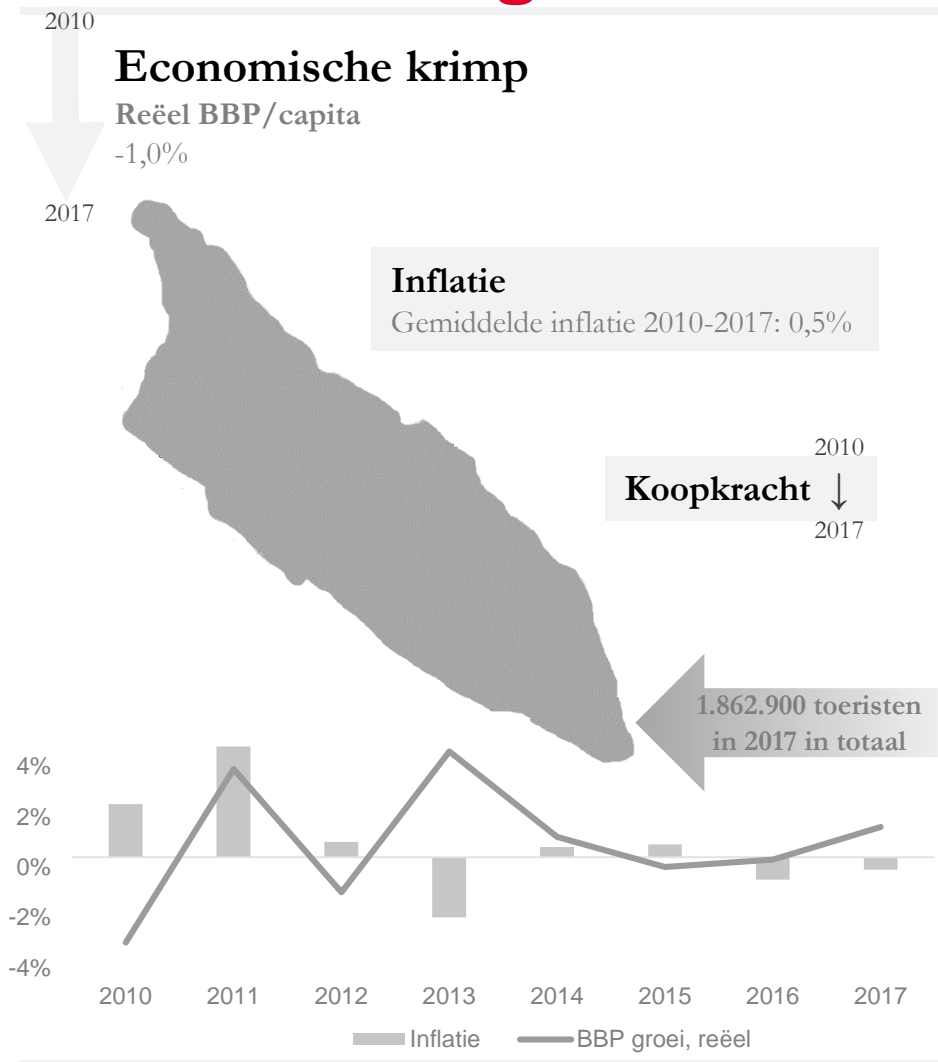

Arbeid

Arbeidsproductiviteit:
gemiddeld -1,1%

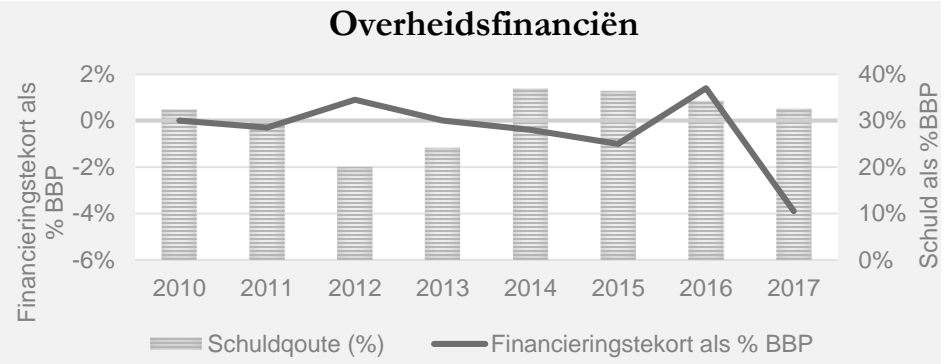
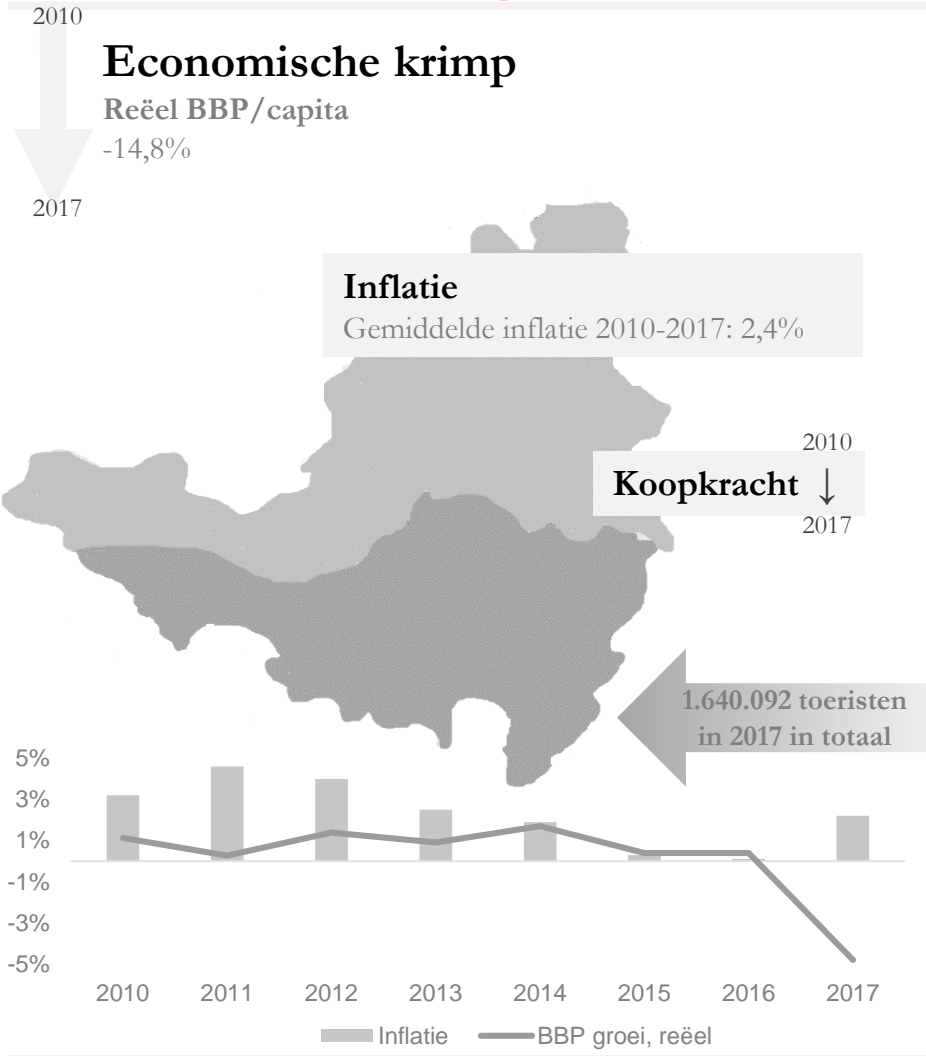

Samenvatting – Aruba

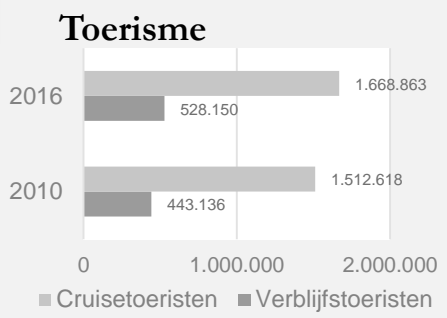
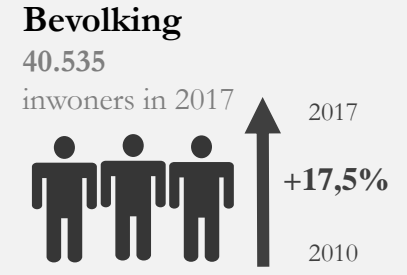
- ### Herkomst toeristen:
1. Verenigde Staten
 2. Canada
 3. Venezuela

Samenvatting – St. Maarten

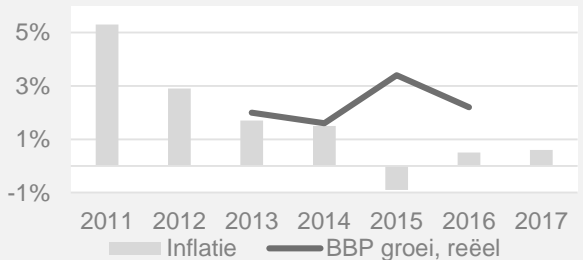
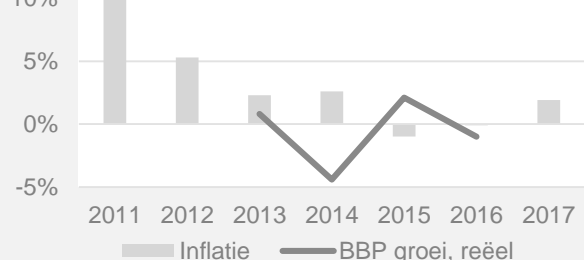
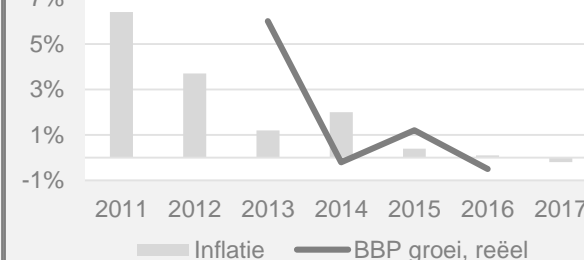

Orkaan Irma
Economische gevolgen 2017:

Reële BBP groei: -4,8%
Toerisme: -25,4%
Financieringstekort: -3,9%

Samenvatting – Bonaire, St. Eustatius & Saba

Bonaire		St. Eustatius		Saba	
Werkloosheid 2012: 5,8% 2016: 6,7% Koopkracht ↑ +2,7% per jaar	Inkomensongelijkheid Gemiddelde Gini-coëfficiënt 2011-2016 0,40 (0,29 in NL)	Werkloosheid 2012: 3,2% 2016: 7,1% Koopkracht ↑ +3% per jaar	Inkomensongelijkheid Gemiddelde Gini-coëfficiënt 2011-2016 0,42 (0,29 in NL)	Werkloosheid 2012: 3,9% 2016: 3,3% Koopkracht ↑ +3,6% per jaar	Inkomensongelijkheid Gemiddelde Gini-coëfficiënt 2011-2016 0,38 (0,29 in NL)
	Bevolking 19.179 inwoners in 2017 +23,6% t.o.v. 2010 Toerisme 338.500 toeristen in 2016 in totaal		Bevolking 3.250 inwoners in 2017 -9,3% t.o.v. 2010 Toerisme 9.000 toeristen in 2016 in totaal		Bevolking 2.010 inwoners in 2017 +12,9% t.o.v. 2010 Toerisme 7.000 toeristen in 2016 in totaal
Economische groei en prijzen 		Economische groei en prijzen 		Economische groei en prijzen 	

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Economische Ontwikkelingen
3. Financiële Ontwikkelingen
4. Sociale Ontwikkelingen
5. Toerisme

Bronnen en literatuur

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Economische Ontwikkelingen
3. Financiële Ontwikkelingen
4. Sociale Ontwikkelingen
5. Toerisme

Bronnen en literatuur

1. Inleiding

Aanleiding

- De vaste Tweede Kamer Commissie voor Koninkrijksrelaties wenst haar kennis te versterken over de financiële en sociaaleconomische ontwikkelingen in het Caribische deel van het Koninkrijk.
- Sinds 10 oktober 2010 is het land de Nederlandse Antillen opgeheven, zijn Curaçao en St. Maarten – evenals Aruba (sinds 1986) – autonome landen binnen het Koninkrijk, en zijn Bonaire, St. Eustatius en Saba (bijzondere) gemeenten van Nederland.
- Er heerst een algemeen beeld van moeilijk beheersbare overheidsfinanciën, achterblijvende economische groei en sociale problemen, hoewel er verschillen zijn tussen (ei)landen.
- Voor sommige (ei)landen kan – op basis van cijfers – worden vastgesteld dat er in vergelijking met 2010 sprake is van sociaaleconomische achteruitgang.
- Ook voor wat betreft de overheidsfinanciën kan feitelijk worden vastgesteld dat deze soms zijn verslechterd en hier ligt een relatie met de economische ontwikkelingen: met economische achteruitgang komen de overheidsfinanciën meer onder druk te staan. Er zijn echter ook positieve ontwikkelingen waar te nemen.

1. Inleiding

Doelstelling van het onderzoek

- De centrale doelstelling van dit onderzoek is om op basis van kerncijfers zoals het Centraal Planbureau die presenteert voor Europees Nederland, de sociaaleconomische en financiële ontwikkelingen in het Caribische deel van het Koninkrijk te presenteren.
- Hiertoe zijn economische, financiële en sociale kerncijfers voor Aruba, Curaçao, St. Maarten, Bonaire, St. Eustatius en Saba verzameld.
- De kerncijfers en de daaruit volgende ontwikkelingen worden in dit rapport beschreven. De ontwikkelingen worden op hoofdlijnen geduid. Een analyse van oorzaken van de ontwikkelingen behoort niet tot dit onderzoek.

Opbouw van dit rapport

- In hoofdstuk 2, 3 en 4 worden respectievelijk de economische, financiële en sociale kerncijfers per eiland gepresenteerd en beschreven. In hoofdstuk 5 wordt vanwege het (potentiële) belang van toerisme in het bijzonder op ontwikkelingen in deze sector ingegaan.
- In de bijlage bij dit rapport is een overzicht gegeven van gebruikte literatuur en bronnen.
- De onderzoekers spreken hun dank en waardering uit voor de hulp die zij bij dit onderzoek kregen van de Centrale Bank van Curaçao en St. Maarten, de Centrale Bank van Aruba en het Centraal Bureau voor de Statistiek in Caribisch Nederland.

1. Inleiding

Valuta

- De Caribische delen van het Koninkrijk kennen verschillende valuta.
- Op Curaçao en St. Maarten is de Antilliaanse gulden (ANG) de officiële munteenheid. Bedragen in dit rapport die betrekking hebben op Curaçao en St. Maarten worden in ANG uitgedrukt.
- Op Aruba is de Arubaanse gulden (AWG) de officiële munteenheid. Bedragen die betrekking hebben op Aruba worden in AWG uitgedrukt.
- In Caribisch Nederland is de Amerikaanse dollar (USD) de officiële munteenheid. Bedragen die betrekking hebben op Caribisch Nederland worden in USD uitgedrukt.

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. **Economische Ontwikkelingen**
3. Financiële Ontwikkelingen
4. Sociale Ontwikkelingen
5. Toerisme

Bronnen en literatuur

2. Economische ontwikkelingen – Curaçao

Groei

- De Curaçaose economie is tussen 2010 en 2017 gekrompen. De gemiddelde reële groei van het BBP van Curaçao bedroeg in deze periode -0,5 procent per jaar. Omdat de bevolking in dezelfde periode groeide naar 160 duizend, daalde het BBP per hoofd van de bevolking met circa 10 procent van ANG 35.153 naar ANG 31.760 (basisjaar is 2010).
- Curaçao kende hiermee economisch gezien een moeizame start als autonoom land en presteerde slechter dan de internationale economische omgeving. In dezelfde periode was de gemiddelde reële BBP groei in het Caribisch gebied 0,6 procent per jaar, in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied samen 2,3 procent per jaar en in Nederland 1,3 procent per jaar.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS CURAÇAO	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
INTERNATIONALE ECONOMIE								
BBP groei Caribische kleine eiland economieën	1,46%	1,10%	1,32%	0,88%	0,66%	1,05%	-1,86%	0,19%
BBP groei Latijns Amerika en het Caribisch gebied	5,85%	4,40%	2,79%	2,76%	1,01%	0,08%	-0,43%	1,68%
BBP groei Nederland	1,40%	1,66%	-1,06%	-0,19%	1,42%	2,26%	2,21%	3,16%
Wisselkoers (ANG per euro)	2,37	2,49	2,30	2,38	2,38	1,99	1,98	2,02
Olieprijs (US\$ per vat)	80,3	110,5	112,5	109,1	99,6	53,1	44,3	55,0
Uitvoer van goederen en diensten (mln. ANG)	3.115	3.987	4.242	4.126	4.258	4.206	4.122	4.137
Invoer van goederen en diensten (mln. ANG)	4.946	5.406	5.602	5.463	5.527	5.476	5.456	5.560
Saldo lopende rekening (mln. ANG)		-880	-895	-764	-506	-519	-566	-137
Rente	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,5%
BBP EN BESTEDINGEN								
BBP, nominaal (mln. ANG)	5.283	5.439	5.605	5.634	5.654	5.642	5.587	5.582
BBP, reëel (mln. ANG) - basisjaar = 2010	5.283	5.315	5.308	5.266	5.206	5.220	5.170	5.082
BBP per capita, nominaal (ANG)	35.153	35.932	36.680	36.386	36.016	35.486	34.848	34.884
BBP per capita, reëel (ANG)	35.153	35.113	34.738	34.006	33.164	32.834	32.243	31.760
BBP groei, reëel	0,08%	0,61%	-0,14%	-0,79%	-1,14%	0,28%	-0,97%	-1,70%
Particuliere consumptie (mln. ANG)	3.828	3.731	3.876	4.138	4.117	4.083	4.083	4.125
Overheidsconsumptie (mln. ANG)	856	816	817	794	848	833	811	831
Particuliere investeringen (mln. ANG)	1.357	1.466	1.633	1.508	1.437	1.452	1.462	1.497
Overheidsinvesteringen (mln. ANG)	93	96	78	101	95	117	146	120

2. Economische ontwikkelingen – Curaçao

- De economische krimp van Curaçao deed vanaf 2012 intrede en werd voornamelijk veroorzaakt door particuliere consumptie die achterbleef bij de bevolkingsgroei, daling van de overheidsconsumptie en daling van de particuliere investeringen. Het saldo van de lopende rekening (export minus import) kende wel een verbetering.
- De achterblijvende particuliere consumptie laat zich onder meer verklaren door oplopende werkloosheid. De sterke daling in particuliere investeringen laat zich verklaren door politieke en economische onzekerheid en uitgebleven noodzakelijke structurele hervormingen. De daling in overheidsconsumptie wordt verklaard door tegenvallende belastinginkomsten en de noodzaak om te bezuinigen teneinde te voldoen aan de Rijkswet financieel toezicht.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS CURACAO	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
INTERNATIONALE ECONOMIE								
BBP groei Caribische kleine eiland economieën	1,46%	1,10%	1,32%	0,88%	0,66%	1,05%	-1,86%	0,19%
BBP groei Latijns Amerika en het Caribisch gebied	5,85%	4,40%	2,79%	2,76%	1,01%	0,08%	-0,43%	1,68%
BBP groei Nederland	1,40%	1,66%	-1,06%	-0,19%	1,42%	2,26%	2,21%	3,16%
Wisselkoers (ANG per euro)	2,37	2,49	2,30	2,38	2,38	1,99	1,98	2,02
Olieprijs (US\$ per vat)	80,3	110,5	112,5	109,1	99,6	53,1	44,3	55,0
Uitvoer van goederen en diensten (mln. ANG)	3.115	3.987	4.242	4.126	4.258	4.206	4.122	4.137
Invoer van goederen en diensten (mln. ANG)	4.946	5.406	5.602	5.463	5.527	5.476	5.456	5.560
Saldo lopende rekening (mln. ANG)		-880	-895	-764	-506	-519	-566	-137
Rente	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,5%
BBP EN BESTEDINGEN								
BBP, nominaal (mln. ANG)	5.283	5.439	5.605	5.634	5.654	5.642	5.587	5.582
BBP, reëel (mln. ANG) - basisjaar = 2010	5.283	5.315	5.308	5.266	5.206	5.220	5.170	5.082
BBP per capita, nominaal (ANG)	35.153	35.932	36.680	36.386	36.016	35.486	34.848	34.884
BBP per capita, reëel (ANG)	35.153	35.113	34.738	34.006	33.164	32.834	32.243	31.760
BBP groei, reëel	0,08%	0,61%	-0,14%	-0,79%	-1,14%	0,28%	-0,97%	-1,70%
Particuliere consumptie (mln. ANG)	3.828	3.731	3.876	4.138	4.117	4.083	4.083	4.125
Overheidsconsumptie (mln. ANG)	856	816	817	794	848	833	811	831
Particuliere investeringen (mln. ANG)	1.357	1.466	1.633	1.508	1.437	1.452	1.462	1.497
Overheidsinvesteringen (mln. ANG)	93	96	78	101	95	117	146	120

2. Economische ontwikkelingen – Curaçao

Prijzen en arbeidsmarkt

- In de periode dat de economie kromp, stegen de prijzen gemiddeld met 1,5 procent per jaar. Hoewel er geen officiële koopkrachtcijfers zijn, is het aannemelijk dat door de combinatie van een dalend reëel BBP, groei van de bevolking en stijgende prijzen, de koopkracht fors is gedaald.
- Tussen 2010 en 2018 nam de werkloosheid toe van 10 procent naar 14 procent. Deze ontwikkeling in combinatie met vergrijzing van de bevolking en een toename van het aantal pensioengerechtigden, doet de verhouding tussen niet-actieven en actieven in ongunstige zin toenemen. Deze ontwikkeling legt een toenemende druk op de overheidsfinanciën van het land Curaçao.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS CURACAO	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PRIJZEN								
Inflatie	2,78%	2,33%	3,18%	1,33%	1,50%	-0,48%	0,00%	1,60%
Koopkracht								
ARBEIDSMARKT								
Bevolking	150.284	151.378	152.798	154.846	156.971	158.989	160.338	160.012
Beroepsbevolking	67.271	68.763	70.884	73.005	67.850	70.021	75.071	73.147
Aantal pensioengerechtigden		20.511	21.416	22.349	23.124	24.020	24.930	25.751
Aantal werkenden	59.312	62.042	62.768	63.493	59.295	61.823	65.118	62.834
Werkloosheidspercentage	10,00%	9,80%	11,50%	13,00%	12,60%	11,70%	13,30%	14,10%
Arbeidsproductiviteit (jaarlijkse verandering van het BBP per werknemer)	-2,05%	-1,49%	-1,29%	-1,93%	5,86%	-3,82%	-5,98%	1,87%
Arbeidsproductiviteit (jaarlijkse verandering van het BBP per uur)	-0,42%	0,11%	-1,71%	-2,33%	4,79%	-2,08%	-5,16%	1,45%

- De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit is op Curaçao één van de oorzaken van de achterblijvende economische groei. Afhankelijk van de gekozen meetmethode daalde de arbeidsproductiviteit tussen 2010-2017 met 0,7-1,1 procent gemiddeld per jaar.

2. Economische ontwikkelingen – Aruba

Groei

- De Arubaanse economie is tussen 2010 en 2017 licht gegroeid. De gemiddelde reële groei van het BBP van Aruba bedroeg in deze periode gemiddeld 0,6 procent per jaar, gelijk aan de gemiddelde groei in de Caribische regio. De bevolking groeide in dezelfde periode naar 111 duizend; het reële BBP per hoofd van de bevolking daalde licht van AWG 30.500 naar AWG 30.200 (basisjaar is 2000).
- De sluiting van de Valero raffinaderij trof Aruba hard in 2009 (-11 procent) en 2010. Mede vanwege het wegvallen van olieraffinage is Aruba een minder gediversifieerde economie geworden, wat zich uit in sterke fluctuaties van de jaarlijkse economische groei.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS ARUBA	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
INTERNATIONALE ECONOMIE								
BBP groei Caribische kleine eilandoeconomieën	1,46%	1,10%	1,32%	0,88%	0,66%	1,05%	-1,86%	0,19%
BBP groei Latijns Amerika en het Caribisch gebied	5,85%	4,40%	2,79%	2,76%	1,01%	0,08%	-0,43%	1,68%
BBP groei Nederland	1,40%	1,66%	-1,06%	-0,19%	1,42%	2,26%	2,21%	3,16%
Wisselkoers (AWG per euro)	2,37	2,49	2,30	2,38	2,38	1,99	1,98	2,02
Olieprijs (US\$ per vat)	80,3	110,5	112,5	109,1	99,6	53,1	44,3	55,0
Uitvoer van goederen en diensten (mln. AWG)	2.612	3.095	2.960	3.169	3.313	3.354	3.309	3.423
Invoer van goederen en diensten (mln. AWG)	3.319	3.824	3.740	3.814	3.783	3.644	3.536	3.637
Saldo lopende rekening (mln. AWG)	(829)	(480)	157	(595)	(244)	200	238	40
Rente	2,30%	1,70%	1,50%	1,70%	2,40%	2,00%	1,80%	1,60%
BBP EN BESTEDINGEN								
BBP, nominaal (mln. AWG)	4.279	4.564	4.537	4.621	4.743	4.818	4.738	4.834
BBP, reëel (mln. AWG) - basisjaar = 2000	3.102	3.212	3.168	3.301	3.329	3.314	3.307	3.351
BBP per capita, nominaal (AWG)	41.992	44.397	43.375	43.430	43.998	44.121	42.917	43.628
BBP per capita, reëel (AWG)	30.500	31.200	30.300	31.000	30.900	30.300	30.000	30.200
BBP groei, reëel	-3,40%	3,50%	-1,40%	4,20%	0,80%	-0,40%	-0,10%	1,20%
Particuliere consumptie (mln. AWG)	2.587	2.806	2.833	2.876	2.902	2.789	2.655	2.670
Overheidsconsumptie (mln. AWG)	1.162	1.186	1.275	1.281	1.223	1.284	1.268	1.340
Particuliere investeringen (mln. AWG)	1.162	1.239	1.103	1.063	1.033	995	992	991
Overheidsinvesteringen (mln. AWG)	76	62	106	46	54	40	52	47

2. Economische ontwikkelingen – Aruba

- De volatiliteit van de Arubaanse economie is ook zichtbaar in het saldo van de lopende rekening (export minus import), waarbij het toerisme een belangrijke rol speelt.
- Ondanks de groei van de bevolking loopt de particuliere consumptie terug sinds 2014. Ook dalen de particuliere investeringen.
- De overheidsconsumptie is jaar op jaar toegenomen sinds 2010, wat in combinatie met de achterblijvende economie leidde tot flinke financieringstekorten en een oplopende staatsschuld.
- De overheidsinvesteringen daarentegen namen af.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS ARUBA	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
INTERNATIONALE ECONOMIE								
BBP groei Caribische kleine eilandoeconomieën	1,46%	1,10%	1,32%	0,88%	0,66%	1,05%	-1,86%	0,19%
BBP groei Latijns Amerika en het Caribisch gebied	5,85%	4,40%	2,79%	2,76%	1,01%	0,08%	-0,43%	1,68%
BBP groei Nederland	1,40%	1,66%	-1,06%	-0,19%	1,42%	2,26%	2,21%	3,16%
Wisselkoers (AWG per euro)	2,37	2,49	2,30	2,38	2,38	1,99	1,98	2,02
Olieprijs (US\$ per vat)	80,3	110,5	112,5	109,1	99,6	53,1	44,3	55,0
Uitvoer van goederen en diensten (mln. AWG)	2.612	3.095	2.960	3.169	3.313	3.354	3.309	3.423
Invoer van goederen en diensten (mln. AWG)	3.319	3.824	3.740	3.814	3.783	3.644	3.536	3.637
Saldo lopende rekening (mln. AWG)	(829)	(480)	157	(595)	(244)	200	238	40
Rente	2,30%	1,70%	1,50%	1,70%	2,40%	2,00%	1,80%	1,60%
BBP EN BESTEDINGEN								
BBP, nominaal (mln. AWG)	4.279	4.564	4.537	4.621	4.743	4.818	4.738	4.834
BBP, reëel (mln. AWG) - basisjaar = 2010	3.102	3.212	3.168	3.301	3.329	3.314	3.307	3.351
BBP per capita, nominaal (AWG)	41.992	44.397	43.375	43.430	43.998	44.121	42.917	43.628
BBP per capita, reëel (AWG)	30.500	31.200	30.300	31.000	30.900	30.300	30.000	30.200
BBP groei, reëel	-3,40%	3,50%	-1,40%	4,20%	0,80%	-0,40%	-0,10%	1,20%
Particuliere consumptie (mln. AWG)	2.587	2.806	2.833	2.876	2.902	2.789	2.655	2.670
Overheidsconsumptie (mln. AWG)	1.162	1.186	1.275	1.281	1.223	1.284	1.268	1.340
Particuliere investeringen (mln. AWG)	1.162	1.239	1.103	1.063	1.033	995	992	991
Overheidsinvesteringen (mln. AWG)	76	62	106	46	54	40	52	47

2. Economische ontwikkelingen – Aruba

Prijzen en arbeidsmarkt

- De beschikbaarheid van officiële statistieken over koopkracht en arbeidsmarkt is beperkt op Aruba.
- Aruba kende beperkte inflatie; gemiddeld bedroegen de jaarlijkse prijsstijgingen tussen 2010 en 2018 0,5 procent per jaar.
- Hoewel er geen officiële koopkrachtscijfers beschikbaar zijn, is het vanwege de daling van het BBP per capita aannemelijk dat deze is gedaald tussen 2010 en 2018.
- De werkloosheid op Aruba kende eerst een substantiële daling van 10,6 procent in 2010 naar 7,3 procent in 2015. Sinds 2015 echter is sprake van een stijging van de werkloosheid.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS ARUBA	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PRIJZEN								
Inflatie	2,10%	4,40%	0,60%	-2,40%	0,40%	0,50%	-0,90%	-0,50%
Koopkracht								
ARBEIDSMARKT								
Bevolking	101.900	102.800	104.600	106.400	107.800	109.200	110.400	110.800
Beroepsbevolking								
Aantal pensioengerechtigden								
Aantal werkenden		47.916	51.371	52.517	53.085	51.520	52.245	52.218
Werkloosheidspercentage	10,60%	8,90%	9,60%	7,60%	7,50%	7,30%	7,70%	8,90%
Arbeidsproductiviteit (jaarlijkse verandering van het BBP per werknemer)								
Arbeidsproductiviteit (jaarlijkse verandering van het BBP per uur)								

2. Economische ontwikkelingen – St. Maarten

Groei

- Tot 2017 maakte St. Maarten - in vergelijking met Curaçao en Aruba – een positieve economische ontwikkeling door met gemiddeld 1 procent economische groei per jaar. Daarmee presteerde St. Maarten ook beter dan de Caribische regio.
- De economische groei van St. Maarten tot 2017 was vooral te danken aan bevolkingsgroei (17 procent tussen 2010 en 2017). Omdat de bevolking veel harder groeide dan de economie, daalde het reële BBP per capita van ANG 46.301 in 2010 naar ANG 39.446 in 2017.
- Orkaan Irma had in 2017 een verwoestende impact op St. Maarten en op de St. Maartense economie. Het reële BBP kromp in dat jaar met bijna 5 procent.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS ST. MAARTEN	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
INTERNATIONALE ECONOMIE								
BBP groei Caribische kleine eiland economieën	1,46%	1,10%	1,32%	0,88%	0,66%	1,05%	-1,86%	0,19%
BBP groei Latijns Amerika en het Caribisch gebied	5,85%	4,40%	2,79%	2,76%	1,01%	0,08%	-0,43%	1,68%
BBP groei Nederland	1,40%	1,66%	-1,06%	-0,19%	1,42%	2,26%	2,21%	3,16%
Wisselkoers (ANG per euro)	2,37	2,49	2,30	2,38	2,38	1,99	1,98	2,02
Olieprijs (US\$ per vat)	80,3	110,5	112,5	109,1	99,6	53,1	44,3	55,0
Uitvoer van goederen en diensten (mln. ANG)	1.708	1.843	2.100	2.201	2.239	2.185	2.093	1.670
Invoer van goederen en diensten (mln. ANG)	1.695	1.739	1.849	2.128	2.334	2.031	2.029	1.842
Saldo lopende rekening (mln. ANG)	-90	-7	165	8	-197	33	-48	84
Rente	1,00%	1,00%	1,00%	1,00%	1,00%	1,00%	1,00%	1,5%
BBP EN BESTEDINGEN								
BBP, nominaal (mln. ANG)	1.597	1.676	1.765	1.831	1.894	1.909	1.919	1.869
BBP, reëel (mln. ANG) - basisjaar = 2010	1.597	1.602	1.624	1.638	1.666	1.673	1.680	1.599
BBP per capita, nominaal (ANG)	46.301	49.848	53.084	50.734	51.007	49.912	48.693	46.111
BBP per capita, reëel (ANG)	46.301	47.633	48.836	45.397	44.873	43.739	42.618	39.446
BBP groei, reëel	1,12%	0,27%	1,39%	0,90%	1,70%	0,40%	0,40%	-4,80%
Particuliere consumptie (mln. ANG)	1.033	1.163	1.051	1.168	1.268	1.167	1.276	1.285
Overheidsconsumptie (mln. ANG)	267	268	312	308	316	321	303	321
Particuliere investeringen (mln. ANG)	255	119	206	237	312	242	244	254
Overheidsinvesteringen (mln. ANG)	40	19	34	22	91	34	30	14

2. Economische ontwikkelingen – St. Maarten

- De economische groei van St. Maarten tussen 2010 en 2017 wordt in belangrijke mate gedragen door groei van de particuliere consumptie. De groei van de particuliere consumptie hangt direct samen met de sterke bevolkingsgroei op St. Maarten.
- Daarnaast hebben de overheidsconsumptie en de particuliere investeringen een (bescheiden) bijdrage geleverd aan de groei van de economie.
- Mede dankzij het (cruise)toerisme is St. Maarten in staat met regelmaat een positief saldo op de lopende rekening (export minus import) te realiseren. Een positief saldo op de lopende rekening draagt bij aan het BBP. Bovendien is een positief saldo op de lopende rekening goed voor de deviezenvoorraad.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS ST. MAARTEN	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
INTERNATIONALE ECONOMIE								
BBP groei Caribische kleine eiland economieën	1,46%	1,10%	1,32%	0,88%	0,66%	1,05%	-1,86%	0,19%
BBP groei Latijns Amerika en het Caribisch gebied	5,85%	4,40%	2,79%	2,76%	1,01%	0,08%	-0,43%	1,68%
BBP groei Nederland	1,40%	1,66%	-1,06%	-0,19%	1,42%	2,26%	2,21%	3,16%
Wisselkoers (ANG per euro)	2,37	2,49	2,30	2,38	2,38	1,99	1,98	2,02
Olieprijs (US\$ per vat)	80,3	110,5	112,5	109,1	99,6	53,1	44,3	55,0
Uitvoer van goederen en diensten (mln. ANG)	1.708	1.843	2.100	2.201	2.239	2.185	2.093	1.670
Invoer van goederen en diensten (mln. ANG)	1.695	1.739	1.849	2.128	2.334	2.031	2.029	1.842
Saldo lopende rekening (mln. ANG)	-90	-7	165	8	-197	33	-48	84
Rente	1,00%	1,00%	1,00%	1,00%	1,00%	1,00%	1,00%	1,5%
BBP EN BESTEDINGEN								
BBP, nominaal (mln. ANG)	1.597	1.676	1.765	1.831	1.894	1.909	1.919	1.869
BBP, reëel (mln. ANG) - basisjaar = 2010	1.597	1.602	1.624	1.638	1.666	1.673	1.680	1.599
BBP per capita, nominaal (ANG)	46.301	49.848	53.084	50.734	51.007	49.912	48.693	46.111
BBP per capita, reëel (ANG)	46.301	47.633	48.836	45.397	44.873	43.739	42.618	39.446
BBP groei, reëel	1,12%	0,27%	1,39%	0,90%	1,70%	0,40%	0,40%	-4,80%
Particuliere consumptie (mln. ANG)	1.033	1.163	1.051	1.168	1.268	1.167	1.276	1.285
Overheidsconsumptie (mln. ANG)	267	268	312	308	316	321	303	321
Particuliere investeringen (mln. ANG)	255	119	206	237	312	242	244	254
Overheidsinvesteringen (mln. ANG)	40	19	34	22	91	34	30	14

2. Economische ontwikkelingen – St. Maarten

Prijzen en arbeidsmarkt

- De inflatie op St. Maarten bedroeg gemiddeld 2,4 procent per jaar. De toegenomen vraag naar goederen en diensten als gevolg van de bevolkingsgroei en de groei in consumptie zal hierbij een rol hebben gespeeld.
- De economische groei van St. Maarten leverde aanzienlijke werkgelegenheid op. Het aantal werkenden steeg harder dan de beroepsbevolking waardoor het werkloosheidspercentage op St. Maarten bijna halveerde van 11,5 procent in 2011 naar 6,2 procent in 2017. Met dit lage werkloosheidspercentage presteert St. Maarten aanzienlijk beter dan Aruba (8,9 procent) en Curaçao (14,1 procent).
- Er zijn voor St. Maarten geen arbeidsproductiviteitscijfers beschikbaar.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS ST. MAARTEN	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PRIJZEN								
Inflatie	3,20%	4,60%	4,00%	2,50%	1,90%	0,30%	0,10%	2,20%
Koopkracht								
ARBEIDSMARKT								
Bevolking	34.496	33.622	33.249	36.090	37.132	38.247	39.410	40.535
Beroepsbevolking		19.337		21.071				22.342
Aantal pensioengerechtigden								
Aantal werkenden		17.108		19.137				20.954
Werkloosheidspercentage		11,50%		9,20%	8,40%			6,20%
Arbeidsproductiviteit (jaarlijkse verandering van het BBP per werknemer)								
Arbeidsproductiviteit (jaarlijkse verandering van het BBP per uur)								

2. Economische ontwikkelingen – CN

Groei

- Bonaire maakte tussen 2013 en 2016 een sterke economische ontwikkeling door: het BBP groeide in die periode met gemiddeld 2,3 procent per jaar; een hoger groei-percentage dan de andere landen in het Koninkrijk en ook hoger dan de Caribische regio. De economie van St. Eustatius kromp licht met gemiddeld -0,6 procent per jaar; de economie van Saba groeide met gemiddeld 1,6 procent per jaar.
- De sterke economische groei van Bonaire wordt gedragen door een sterke groei van de bevolking. Hierdoor daalde het reële BBP per capita. Op St. Eustatius is het beeld andersom: omdat de bevolkingsomvang sterker terugliep dan de economie, steeg het reële BBP per capita.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS CARIBISCH NEDERLAND	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
INTERNATIONALE ECONOMIE								
BBP groei Caribische kleine eiland economieën	1,46%	1,10%	1,32%	0,88%	0,66%	1,05%	-1,86%	0,19%
BBP groei Latijns Amerika en het Caribisch gebied	5,85%	4,40%	2,79%	2,76%	1,01%	0,08%	-0,43%	1,68%
BBP groei Nederland	1,40%	1,66%	-1,06%	-0,19%	1,42%	2,26%	2,21%	3,16%
BBP EN BESTEDINGEN								
BONAIRE								
BBP per capita, reëel (USD) – basisjaar = 2012			22.490	21.886	21.023	21.172	21.077	
BBP groei, reëel				2,0%	1,6%	3,4%	2,2%	
ST. EUSTATIUS								
BBP per capita, reëel (USD) – basisjaar = 2012			26.642	26.125	23.632	24.500	30.379	
BBP groei, reëel				0,8%	-4,4%	2,1%	-1,0%	
SABA								
BBP per capita, reëel (USD) – basisjaar = 2012			21.400	22.361	24.377	22.500	22.979	
BBP groei, reëel				6,0%	-0,2%	1,2%	-0,5%	

2. Economische ontwikkelingen – CN

Prijzen en arbeidsmarkt

- In 2011 – volgend op de staatkundige veranderingen van 2010 en de invoering van de dollar – kende Caribisch Nederland hoge inflatie: 5,3 procent op Bonaire, 6,4 procent op Saba en 9,9 procent op St. Eustatius. Daarna stabiliseerde de prijsstijgingen zich met normale inflatie in 2013-2014 en lage inflatie daarna.
- De koopkracht is op alle drie de eilanden van Caribisch Nederland toegenomen tussen 2012 en 2016. Op Bonaire steeg de koopkracht met gemiddeld 2,7 procent per jaar; op St. Eustatius met gemiddeld 3 procent per jaar; en op Saba met gemiddeld 3,6 procent per jaar.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS CARIBISCH NEDERLAND	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PRIJZEN								
BONAIRE								
Inflatie		5,3%	2,9%	1,7%	1,5%	-0,9%	0,5%	0,6%
Koopkracht			3,2%	1,6%	2,0%	4,6%	1,9%	
ST. EUSTATIUS								
Inflatie		9,9%	5,3%	2,3%	2,6%	-1,0%	-0,1%	1,9%
Koopkracht			4,5%	2,3%	1,1%	4,6%	2,4%	
SABA								
Inflatie		6,4%	3,7%	1,2%	2,0%	0,4%	0,1%	-0,2%
Koopkracht			4,6%	3,3%	3,1%	2,2%	4,8%	
ARBEIDSMARKT								
BONAIRE								
Bevolking	15.518	15.823	16.541	17.408	18.413	18.905	19.408	19.179
Beroepsbevolking			9.360		10.640		11.480	
Aantal werkenden			8.810		9.960		10.700	
Werkloosheidspercentage			5,8%		6,4%		6,7%	
ST. EUSTATIUS								
Bevolking	3.583	3.689	3.791	3.897	4.020	4.000	3.193	3.250
Beroepsbevolking			2.160		2.420		1.730	
Aantal werkenden			2.090		2.200		1.610	
Werkloosheidspercentage			3,2%		8,8%		7,1%	
SABA								
Bevolking	1.781	1.833	1.971	1.991	1.846	2.000	1.947	2.010
Beroepsbevolking			1.080		923		1.010	
Aantal werkenden			1.040		900		970	
Werkloosheidspercentage			3,9%		2,5%		3,3%	

2. Economische ontwikkelingen – CN

- Op Bonaire en Saba was tussen 2010 en 2018 sprake van een aanzienlijke bevolkingsgroei van respectievelijk 24 procent en 13 procent. Op St. Eustatius kromp de bevolking met -9 procent.
- Ondanks de economische groei en de verbetering van de koopkracht, steeg de werkloosheid op Bonaire (van 5,8 procent in 2010 naar 6,7 procent in 2017). Op St. Eustatius verdubbelde de werkloosheid ondanks een krimp van de (beroeps)bevolking: van 3,2 procent in 2010 naar 7,1 procent in 2017. Op Saba bleef de werkloosheid (zeer) laag met 3,3 procent in 2016.

ECONOMIE								
KERNGEGEVENS CARIBISCH NEDERLAND	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PRIJZEN								
BONAIRE								
Inflatie		5,3%	2,9%	1,7%	1,5%	-0,9%	0,5%	0,6%
Koopkracht			3,2%	1,6%	2,0%	4,6%	1,9%	
ST. EUSTATIUS								
Inflatie		9,9%	5,3%	2,3%	2,6%	-1,0%	-0,1%	1,9%
Koopkracht			4,5%	2,3%	1,1%	4,6%	2,4%	
SABA								
Inflatie		6,4%	3,7%	1,2%	2,0%	0,4%	0,1%	
Koopkracht			4,6%	3,3%	3,1%	2,2%	4,8%	
ARBEIDSMARKT								
BONAIRE								
Bevolking	15.518	15.823	16.541	17.408	18.413	18.905	19.408	19.179
Beroepsbevolking			9.360		10.640		11.480	
Aantal werkenden			8.810		9.960		10.700	
Werkloosheidspercentage			5,8%		6,4%		6,7%	
ST. EUSTATIUS								
Bevolking	3.583	3.689	3.791	3.897	4.020	4.000	3.193	3.250
Beroepsbevolking			2.160		2.420		1.730	
Aantal werkenden			2.090		2.200		1.610	
Werkloosheidspercentage			3,2%		8,8%		7,1%	
SABA								
Bevolking	1.781	1.833	1.971	1.991	1.846	2.000	1.947	2.010
Beroepsbevolking			1.080		923		1.010	
Aantal werkenden			1.040		900		970	
Werkloosheidspercentage			3,9%		2,5%		3,3%	

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Economische Ontwikkelingen
3. **Financiële Ontwikkelingen**
4. Sociale Ontwikkelingen
5. Toerisme

Bronnen en literatuur

3. Financiële ontwikkelingen - Curaçao

- Sinds de nieuwe constitutionele status van Curaçao als autonoom land – en na de schuldsanering die met de staatkundige hervormingen gepaard ging – zijn de overheidsfinanciën verslechterd.
- De staatsschuld is tussen 2010 en 2017 bijna verdubbeld, zowel in nominale termen als in percentage van het BBP (schuldquote).
- Met uitzondering van het jaar 2010 was er steeds sprake van een financieringstekort. De tekortpercentages stijgen jaarlijks uit boven de economische groeipercentages, waardoor de schuldquote sterk oploopt. Zo beschouwd kwalificeren de overheidsfinanciën van Curaçao als onhoudbaar.

COLLECTIEVE SECTOR								
KERNGEGEVENS CURACAO	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Staatsschuld (mln. ANG)	1.482	1.875	1.678	1.728	1.928	2.035	2.080	2.806
Schuldquote	28,1%	34,5%	29,9%	30,7%	34,1%	36,1%	37,2%	50,3%
Financieringstekort/-overschot (mln. ANG)	505	-174	-82	-88	-149	-208	-313	-175
Financieringstekort als % van BBP	9,6%	-3,2%	-1,5%	-1,6%	-2,6%	-3,7%	-5,6%	-3,1%
Collectieve lastendruk	26,8%	26,3%	25,5%	25,3%	24,8%	25,1%	39,3%	40,6%
Totale overheidsuitgaven (mln. ANG)	1.164	1.750	1.749	1.769	1.754	1.948	2.702	2.555
Zorguitgaven (mln. ANG)			740	716	741	722	738	
Onderwijsuitgaven (mln. ANG)								
Uitgaven sociale zekerheid (mln. ANG)								
Totale overheidsinkomsten (mln. ANG)	1.669	1.575	1.666	1.681	1.605	1.739	2.389	2.380

- In de periode 2010-2017 stegen de overheidsuitgaven sterker dan de overheidsinkomsten, wat samenhangt met de economische ontwikkeling: in een krimpende economie stijgen de overheidsuitgaven aan sociale voorzieningen en dalen de belastinginkomsten.

3. Financiële ontwikkelingen - Aruba

- Ook de staatsschuld van Aruba groeide fors tussen 2010 en 2017, zowel nominaal als in percentage van het BBP (schuldquote). In 2017 bedroeg de staatsschuld van Aruba ruim AWG 4 miljard en 86 procent van het BBP.
- Het financieringstekort van Aruba was in dezelfde periode buitengewoon hoog met gemiddeld 6 procent van het BBP. Met een gemiddelde economische groei van 0,6 procent per jaar impliceren dergelijke tekorten onhoudbare overheidsfinanciën.
- De overheidsuitgaven lagen structureel boven de inkomsten. Tegelijkertijd is het beeld dat overheidsuitgaven tussen 2010 en 2017 niet toenamen, en de inkomsten (licht) stegen. Het financieringstekort nam daardoor af, maar bleef wel hoog.

COLLECTIEVE SECTOR								
KERNGEGEVENS ARUBA	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Staatsschuld (mln. AWG)	2.401	2.802	3.068	3.420	3.869	3.918	4.012	4.159
Schuldquote	56,1%	61,4%	67,6%	74,0%	81,6%	81,3%	84,7%	86,0%
Financieringstekort/-overschot (mln. AWG)	(189)	(325)	(443)	(333)	(406)	(185)	(184)	(132)
Financieringstekort als % van BBP	-4,4%	-7,1%	-9,8%	-7,2%	-8,6%	-3,8%	-3,9%	-2,7%
Collectieve lastendruk								
Totale overheidsuitgaven (mln. AWG)	1.339	1.284	1.440	1.438	1.490	1.366	1.373	1.332
Zorguitgaven (mln. AWG)	156	111	98	102	80	44	59	53
Onderwijsuitgaven (mln. AWG)	296	279	297	315	292	313		
Uitgaven sociale zekerheid (mln. AWG)								
Totale overheidsinkomsten (mln. AWG)	1.186	981	1.021	1.143	1.118	1.212	1.214	1.220

- De cijfers laten een sterke daling van de zorguitgaven zien. Onbekend is of dit daadwerkelijke bezuinigingen zijn, of dat dit (ook) administratieve oorzaken kent.

3. Financiële ontwikkelingen – St. Maarten

- In tegenstelling tot Curaçao en Aruba, wist St. Maarten – mede dankzij de relatief gunstige ontwikkeling van de economie – de overheidsfinanciën wel te beheersen. Over de hele periode 2010-2017 groeide de staatsschuld in nominale termen licht. Omdat de economie van St. Maarten in dezelfde periode groeide, steeg de schuldquote niet.
- Ook het financieringstekort wist St. Maarten te beperken: het tekort als percentage van het BBP schommelt rond de 0 procent tot 2017.
- Als gevolg van orkaan Irma verslechtert het financieringstekort drastisch door teruglopende overheidsinkomsten en toenemende –uitgaven. In dat jaar krimpt de economie van St. Maarten ook met bijna 5 procent.

COLLECTIEVE SECTOR								
KERNGEGEVENS ST. MAARTEN	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Staatsschuld (mln. ANG)	516	496	353	442	698	691,7	650,8	607
Schuldquote	32,3%	29,6%	20,0%	24,1%	36,8%	36,2%	33,9%	32,5%
Financieringstekort/-overschot (mln. ANG)		-5	16	1	-8	-18	26	-72
Financieringstekort als % van BBP		-0,3%	0,9%	0,0%	-0,4%	-1,0%	1,4%	-3,9%
Collectieve lastendruk								
Totale overheidsuitgaven (mln. ANG)		408	434	491	438	469	442	481
Zorguitgaven (mln. ANG)								
Onderwijsuitgaven (mln. ANG)								
Uitgaven sociale zekerheid (mln. ANG)		20	21	74	25	24	23	34
Totale overheidsinkomsten (mln. ANG)		403	450	492	430	450	468	408

- Wanneer 2017 (orkaan Irma) buiten beschouwing wordt gelaten, dan ligt de reële economische groei van St. Maarten structureel boven het financieringstekort als percentage van het BBP. Zo beschouwd zijn de overheidsfinanciën houdbaar.

3. Financiële ontwikkelingen – CN

Bonaire

- De jaarrekening van Bonaire toont een overschot van USD 2,2 miljoen voor 2016. Voor 2017 stevent Bonaire af op een positief saldo van ca USD 5,5 miljoen wat met name te danken is aan lagere lasten door minder bestedingen van doeluitkeringen.
- Het financieel beheer van Bonaire en het gebrek aan zicht op de financiële positie van de overheids NV's en stichtingen is een punt van aandacht en zorg.

St. Eustatius

- St. Eustatius kent over 2016 een overschot van circa USD 0,6 miljoen en over 2017 een overschot van circa USD 0,8 miljoen.

- De bestuurlijke situatie op St. Eustatius – waaronder het gebrekkige financieel beheer – was aanleiding voor de minister van BZK om in te grijpen middels de tijdelijke Wet taakverwaarlozing St. Eustatius.

Saba

- Saba heeft het financieel beheer al jaren op orde. De jaarrekening 2016 toont een overschot van USD 0,1 miljoen.
- Saba geeft al geruime tijd op goede wijze invulling aan de begrotings- en verantwoordingscyclus.
- Saba kent over 2017 een overschot van circa USD 1,0 miljoen. Het beeld voor 2018 is dat Saba binnen de begroting zal blijven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Economische Ontwikkelingen
3. Financiële Ontwikkelingen
4. **Sociale Ontwikkelingen**
5. Toerisme

Bronnen en literatuur

4. Sociale ontwikkelingen – Curaçao

Jeugdwerkloosheid

- De jeugdwerkloosheid op Curaçao is hoog en met acht procentpunt gestegen tussen 2010 en 2017. De stijging van het werkloosheidspercentage vloeit voort uit het gebrek aan economische groei op het eiland en daarmee het gebrek aan perspectieven op de arbeidsmarkt.
- De daling in de jeugdwerkloosheid in 2017 wordt deels verklaard door een kleinere beroepsbevolking in die leeftijdscategorie, waarbij in absolute aantallen minder jongeren een baan hebben in 2017 dan in 2016 het geval was. Dit geeft aan dat minder jongeren op zoek zijn naar een baan.

SOCIALE GEGEVENS CURAÇAO								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gemiddeld jaarinkomen (ANG)						26.079	28.175	26.251
Minimum jaarinkomen (ANG)	15.184	15.662	15.974	16.494	16.494	16.952	17.056	18.720
Inkomensongelijkheid (Ginicoëfficiënt)		0,42						
Ginicoëfficiënt Nederland		0,29	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29	
Jeugdwerkloosheid	24,75%	24,72%	31,60%	37,18%	33,16%	29,72%	36,82%	32,75%

Inkomen en ongelijkheid

- De inkomensongelijkheid gemeten in de Gini-coëfficiënt was 0,42 in 2011. Voor latere jaren zijn geen waarden gerapporteerd, maar vergeleken met de Nederlandse Gini-coëfficiënt van 0,29 in datzelfde jaar is de inkomensongelijkheid op Curaçao relatief groot. De Gini-coëfficiënten van Bonaire, Saba en St. Eustatius zijn daarentegen vergelijkbaar met Curaçao.

4. Sociale ontwikkelingen – Curaçao

Inkomen

- Het minimum jaarinkomen is sinds 2010 gestegen. Deze stijging is in sommige jaren lager dan de inflatie, wat duidt op een afname in de koopkracht van mensen met een minimuminkomen. Echter, in 2017 is de stijging van het minimum jaarinkomen aanzienlijk groter dan de inflatie, wat een gunstige uitwerking kan hebben op de koopkracht van minima.

SOCIALE GEGEVENS CURAÇAO								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gemiddeld jaarinkomen (ANG)						26.079	28.175	26.251
Minimum jaarinkomen (ANG)	15.184	15.662	15.974	16.494	16.494	16.952	17.056	18.720
Inkomensongelijkheid (Ginicoëfficient)		0,42						
Ginicoëfficient Nederland		0,29	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29	
Jeugdwerkloosheid	24,75%	24,72%	31,60%	37,18%	33,16%	29,72%	36,82%	32,75%

4. Sociale ontwikkelingen – Aruba

Inkomen

- Het minimum jaarinkomen op Aruba is geleidelijk gestegen. De stijging is echter kleiner dan de inflatie, wat kan leiden tot een daling van de koopkracht voor mensen die het minimum jaarinkomen verdienen.

SOCIALE GEGEVENS ARUBA							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Minimum jaarinkomen (AWG)	18.516	18.516	19.260	19.644	19.644	19.644	20.136

Jeugdwerkloosheid

- Over de jeugdwerkloosheid op Aruba zijn geen gegevens.

Ongelijkheid

- Er is voor Aruba geen Gini-coëfficiënt beschikbaar.

4. Sociale ontwikkelingen – St. Maarten

Jeugdwerkloosheid

- De jeugdwerkloosheid op St. Maarten is de afgelopen periode gedaald van 27,7 procent in 2011 naar 23,8 procent in 2017. Deze gunstige ontwikkeling is in lijn met de groei van de economie en daling in het algehele werkloosheidscijfer.

SOCIALE GEGEVENS ST. MAARTEN								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gemiddeld jaarinkomen (ANG)		32.832						
Minimum jaarinkomen (ANG)	17.326	17.326	17.326	17.326	17.805	18.200	18.366	18.366
Jeugdwerkloosheid		27,7%		25,9%				23,8%

Inkomen

- Net als op Curaçao en Aruba is ook op St. Maarten het minimum jaarinkomen gestegen. Ook hier is de stijging lager dan de inflatie.

Ongelijkheid

- Er is voor St. Maarten geen Gini-coëfficiënt beschikbaar.

4. Sociale ontwikkelingen – Caribisch Nederland

Inkomensongelijkheid

- De inkomensongelijkheid op Bonaire, gemeten aan de hand van de Gini-coëfficiënt waarbij een waarde van nul betekent dat er volledige inkomensgelijkheid is, en een waarde van één dat er volledige inkomensongelijkheid is, is tussen 2011 en 2016 licht gestegen van 0,39 naar 0,40. Dit betekent dat de inkomensongelijkheid licht is toegenomen.
- De inkomensongelijkheid op Saba is licht verbeterd. De Gini-coëfficiënt is afgenomen van 0,41 tot 0,37 over de periode van 2011 tot 2016.
- Op St. Eustatius is de inkomensongelijkheid iets toegenomen en het grootst van alle drie de eilanden van het Caribisch deel van het Koninkrijk.

SOCIALE GEGEVENS CARIBISCH NEDERLAND						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
INKOMEN & ONGELIJKHEID						
Ginicoëfficiënt Nederland	0,29	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29
BONAIRE						
Gemiddeld inkomen (USD)	29.400	30.100	30.400	31.400	32.200	31.700
Bruto modaal inkomen (USD)	22.400	22.600	23.100	23.700	24.300	24.100
Ginicoëfficiënt	0,39	0,39	0,39	0,40	0,40	0,40
SABA						
Gemiddeld inkomen (USD)	28.500	30.500	30.100	30.600	31.400	32.200
Bruto modaal inkomen (USD)	22.300	24.700	23.800	25.100	25.400	26.100
Ginicoëfficiënt	0,41	0,38	0,38	0,36	0,38	0,37
ST. EUSTATIUS						
Gemiddeld inkomen (USD)	32.100	34.100	34.100	35.400	36.800	34.800
Bruto modaal inkomen (USD)	24.500	26.400	26.300	27.200	28.500	25.700
Ginicoëfficiënt	0,42	0,41	0,41	0,41	0,43	0,44
JEUGDWERKLOOSHEID						
BONAIRE		14,30%		14,60%		15,90%
SABA		8,30%		5,40%		7,70%

Tussen 2011 en 2016 is de Gini-coëfficiënt op St. Eustatius gestegen van 0,42 naar 0,44 en de inkomensongelijkheid dus toegenomen.

4. Sociale ontwikkelingen – Caribisch Nederland

Jeugdwerkloosheid

- De jeugdwerkloosheid op Bonaire is over de jaren gestegen tot bijna 16 procent. Ondanks de stijging, is het niveau nog altijd lager dan op Curaçao en St. Maarten.
- De jeugdwerkloosheid op Saba is ten opzichte van 2014 gestegen, nadat deze in 2014 ten opzichte van 2012 aanzienlijk was gedaald. De relatief lage jeugdwerkloosheid is in lijn met het lage werkloosheidspercentage op het eiland.
- Voor St. Eustatius is er geen informatie over jeugdwerkloosheid beschikbaar.

SOCIAAL GEGEVENS CARIBISCH NEDERLAND						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
INKOMEN & ONGELIJKHEID						
Ginicoëfficiënt Nederland	0,29	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29
BONAIRE						
Gemiddeld inkomen (USD)	29.400	30.100	30.400	31.400	32.200	31.700
Bruto modaal inkomen (USD)	22.400	22.600	23.100	23.700	24.300	24.100
Ginicoëfficiënt	0,39	0,39	0,39	0,40	0,40	0,40
SABA						
Gemiddeld inkomen (USD)	28.500	30.500	30.100	30.600	31.400	32.200
Bruto modaal inkomen (USD)	22.300	24.700	23.800	25.100	25.400	26.100
Ginicoëfficiënt	0,41	0,38	0,38	0,36	0,38	0,37
ST. EUSTATIUS						
Gemiddeld inkomen (USD)	32.100	34.100	34.100	35.400	36.800	34.800
Bruto modaal inkomen (USD)	24.500	26.400	26.300	27.200	28.500	25.700
Ginicoëfficiënt	0,42	0,41	0,41	0,41	0,43	0,44
JEUGDWERKLOOSHEID						
BONAIRE		14,30%		14,60%		15,90%
SABA		8,30%		5,40%		7,70%

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Economische Ontwikkelingen
3. Financiële Ontwikkelingen
4. Sociale Ontwikkelingen
5. **Toerisme**

Bronnen en literatuur

5. Toerisme – Curaçao

- Het toerisme in het Caribisch gebied kende een algehele groei gedurende de periode 2010-2017. Ook op Curaçao steeg de omvang van het toerisme, hoewel sinds 2017 voornamelijk het verblijfstoerisme is afgenomen.

Cruisetoerisme

- Het cruise-toerisme heeft een forse groei doorgemaakt in de gehele periode. Hoewel in 2015 en 2016 een afname te zien is in het aantal cruise-toeristen ten opzichte van 2014, is na de opening van de nieuwe tweede ‘mega pier’ in 2017 dit aantal aanzienlijk gestegen.
- Ook de gewijzigde routes van cruiseschepen als gevolg van de orkaan Irma speelden een rol bij de groei van het cruise-toerisme op de benedenwindse eilanden.

TOERISME CURACAO								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal verblijfstoeristen	334.645	379.284	405.764	422.151	427.104	468.442	441.356	398.836
Aantal cruise-toeristen	382.697	400.596	436.068	583.994	629.145	528.090	469.498	634.370

Economische bijdrage

- De toerismesector is van groot belang voor de Curaçaose economie en draagt voor de jaren 2015-2017 respectievelijk 20,4; 19,6 en 19,9 procent bij aan het bruto binnenlands product.

5. Toerisme – Curaçao

Herkomst toeristen

- De belangrijkste herkomstlanden van toeristen op Curaçao zijn Europees Nederland, Venezuela en de Verenigde Staten.
- Vooral het aantal Venezolaanse toeristen is drastisch gedaald als gevolg van de crisissituatie in Venezuela. In 2015 bezochten nog 92.054 Venezolaanse verblijfstoeristen het eiland, terwijl dit er in 2017 nog slechts 28.829 waren.
- Het aantal Nederlandse toeristen is daarentegen gegroeid sinds 2012 en omvat in 2017 bijna 40 procent van het totaal aantal verblijfstoeristen.
- Ook de Europese en Canadese markten groeien. Sinds 2010 zijn deze markten bijna verdubbeld.

5. Toerisme – Aruba

- De toerismesector van Aruba is sinds 2010 gegroeid, hoewel het verblijfstoerisme sinds 2015 daalt.

Cruisetoerisme

- Het cruise-toerisme heeft zich positief ontwikkeld gedurende de gehele periode, hoewel het aantal cruise-toeristen in 2015 sterk is gedaald.
- De stijging die in 2017 heeft plaatsgevonden laat zich, net als voor Curaçao, verklaren door de gewijzigde routes van cruiseschepen om het orkaangebied te mijden.

TOERISME ARUBA								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal verblijfstoeristen	822.300	869.000	903.900	979.300	1.072.100	1.224.900	1.102.000	1.070.500
Aantal cruise-toeristen	569.400	599.900	582.300	688.600	667.100	607.000	656.000	792.400

Economische bijdrage

- De Arubaanse economie sterk afhankelijk is van toerisme als bron van inkomsten en economische activiteit.
- De bestedingen van verblijfstoeristen zijn ondanks de daling in absolute aantallen in 2017 wel weer gestegen met 5 procent. Dit is gunstig voor de Arubaanse economie.

5. Toerisme – Aruba

Herkomst

- Het grootste deel van de toeristen op Aruba komt uit Noord Amerika en Venezuela. De daling in aantallen verblijfstoeristen sinds 2015 is te verklaren aan de hand van de recentelijke openstelling van Cuba voor Amerikaanse toeristen en de crisissituatie in Venezuela.
- Echter, sinds 2015 zijn inspanningen geleverd om door middel van marketingactiviteiten meer Amerikaanse toeristen aan te trekken, wat heeft geleid tot een toename van toeristen uit de Verenigde Staten van 9 procent in 2017.

5. Toerisme – St. Maarten

- Het toerisme op St. Maarten volgde tot 2016 een stijgende lijn, waarna in 2017 de aantallen drastisch daalden door de orkaan Irma die het eiland trof.
- De schade aan het vliegveld, accommodaties en de infrastructuur als gevolg van de orkaan zijn deels hersteld, maar het herstel duurt langer dan verwacht.
- De daling over 2017 is in totaal nog gering, omdat de orkaan plaatsvond in september 2017 en pas vanaf dat moment het toerisme drastisch daalde.
- Gedurende het eerste kwartaal van 2018 was het aantal cruisetoeristen gehalveerd ten opzichte van het jaar daarvoor en het aantal verblijfstoeristen met bijna 80 procent gedaald.

TOERISME ST. MAARTEN								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal verblijfs-toeristen	443.136	424.340	456.720	466.955	499.921	505.370	528.150	402.092
Aantal cruisetoeristen	1.512.618	1.656.159	1.753.215	1.785.670	2.001.996	1.901.617	1.668.863	1.237.760

Cruisetoerisme

- Vooral het cruisetoerisme is een belangrijke sector voor de economie van St. Maarten. In vergelijking met andere cruisebestemmingen in het Caribisch gebied levert deze sector voor St. Maarten de meeste banen op. Daarnaast besteden passagiers op St. Maarten met gemiddeld USD 142 per bezoek relatief veel.

Herkomst

- De voornaamste markt voor St. Maarten is de Amerikaanse. Meer dan de helft van alle verblijfstoeristen op St. Maarten komt uit de Verenigde Staten.

5. Toerisme – Bonaire

- Toerisme is de belangrijkste sector voor de economie op Bonaire. Sinds 2012 is zowel het verblijfstoerisme als het cruisetoeerisme toegenomen. In 2017 was de toegevoegde waarde van de sector aan de economie circa 20 procent.
- Bonaire is vooral populair onder duiktoeristen. Momenteel is er voldoende groeipotentieel voor de sector. Het strategisch toerismeplan van de Tourism Corporation Bonaire focust op het benutten van dat groeipotentieel en de toerismesector beter in de economie te integreren.
- In 2017 is het cruisetoeerisme op Bonaire sterk toegenomen (88,13 procent) dankzij de algehele stijging in cruisetoeerisme in het Caribisch gebied, en gewijzigde vaarroutes.

TOERISME BONAIRE						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal verblijfstoeristen	111.000	116.000	117.000	121.000	122.000	
Aantal cruisetoeeristen	157.500	142.000	156.400	230.200	216.500	407.300

- De meeste toeristen die per vliegtuig naar Bonaire komen hebben de Nederlandse nationaliteit. Het aandeel Europese Nederlanders is over de periode 2012-2017 toegenomen van 29 procent tot 34 procent van het totaal aantal per vliegtuig inkomende toeristen.
- Toeristen uit de Verenigde Staten vormen gedurende deze periode gemiddeld 21 procent van het totaal aantal per vliegtuig inkomende toeristen.

5. Toerisme – St. Eustatius

- Het aantal verblijfstoeristen op St. Eustatius is de laatste jaren afgenomen.
- Het luchtverkeer vanuit St. Maarten is belangrijk voor de instroom van toeristen, omdat grote cruiseschepen niet kunnen aanleggen. Door het vaste aantal vluchten vanaf St. Maarten heeft St. Eustatius moeilijk kunnen profiteren van de groeiende toerismesector in het gehele gebied.
- In 2017 heeft orkaan Irma grote impact gehad op het toerisme. De combinatie van schade en het wegvallen van luchtverkeer vanaf St. Maarten heeft geleid tot een afname van 9 procent aan inkomende toeristen per vliegtuig.

TOERISME ST. EUSTATIUS					
	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal verblijfstoeristen	11.000	10.000	10.000	9.000	9.000

- De meeste toeristen komen, net als op St. Maarten en Saba, uit Nederland en de Verenigde Staten.

5. Toerisme – Saba

- Het toerisme is de op één na belangrijkste economische sector voor het eiland. Ook Saba heeft een sterke terugval in het toerisme ervaren na de orkaan Irma.
- Opvallend is de daling in het aantal verblijfstoeristen die al sinds 2015 plaatsvindt, terwijl het toerisme in de gehele regio toeneemt.
- De daling in 2016 wordt ten dele verklaard door de orkaan Matthew, waarbij in 2017 de orkaan Irma eenzelfde effect had op de toerismesector op het eiland.
- Op Saba zijn naast verblijfstoeristen ook veel dagtoeristen. In 2015 besloeg het aandeel dagtoeristen 21 procent van het totaal aantal per vliegtuig inkomende toeristen en in 2016 was dit 23 procent.

TOERISME SABA					
	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal verblijfstoeristen	8.000	9.000	9.000	8.000	7.000

- Saba is voor het toerisme voornamelijk afhankelijk van vluchten vanaf St. Maarten en kleine schepen die naar Saba varen.
- Het aantal passagiers dat per boot naar Saba komt is licht gestegen van 11 duizend toeristen in 2015 tot 12 duizend toeristen in 2017.
- De meeste toeristen op het eiland hebben, net als op Bonaire en St. Eustatius, de Nederlandse of Amerikaanse nationaliteit. Op Saba is het grootste aandeel van de toeristen echter Amerikaans.

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Economische Ontwikkelingen
3. Financiële Ontwikkelingen
4. Sociale Ontwikkelingen
5. Toerisme

Bronnen en literatuur

Bronnen en literatuur

- Business Research & Economic Advisors. (2018). *Economic contribution of cruise tourism to the destination economies*. Geraadpleegd van <https://www.fcca.com/downloads/Caribbean-Cruise-Analysis-2018-Vol-I.pdf>.
- CBS Curaçao. (2018). *Supply side of the labour market Curaçao*. Geraadpleegd van https://www.cbs.cw/website/recent-publications_3469/item/supply-side-of-the-labour-market-curaçao-results-of-the-labour-force-survey-2017_2125.html.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015). *Trends in the Caribbean Netherlands 2015*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2015/43/trends-in-the-caribbean-netherlands-2015>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2016). *Trends in the Caribbean Netherlands 2016*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2016/44/trends-in-the-caribbean-netherlands-2016>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2017). *Trends in the Caribbean Netherlands 2017*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2017/50/trends-in-the-caribbean-netherlands-2017>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018). *Trends in the Caribbean Netherlands 2018*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2018/50/trends-in-the-caribbean-netherlands-2018>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2016). *Toerisme in Caribisch Nederland 2015*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2016/41/toerisme-in-caribisch-nederland-2015>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2017). *Toerisme in Caribisch Nederland 2016*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/33/toerisme-in-caribisch-nederland-2016>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018). *Toerisme in Caribisch Nederland 2017*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/19/toerisme-in-caribisch-nederland-2017>.
- Centrale Bank van Aruba. (2018). *Annual Statistical Digest 2017* (Issue no. 12). Geraadpleegd van <https://www.cbaruba.org/cba/readBlob.do?id=4495>.
- Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten. (2017). *The Economy of Curaçao and Sint Maarten in Data and Charts Yearly Overview*. Geraadpleegd van <https://www.centralbank.cw/uploads/files/EKF-YEAR-2016.pdf>.

Bronnen en literatuur

- Colleges Financieel Toezicht. (2018). *Jaarverslag 2017*. Geraadpleegd van http://www.cft.cw/jdownloads/All%20downloads/Rapportages/Aruba/cft_jaarverslag_2017.pdf.
- Departamento di Enseñansa Aruba. (2018). *Informatie over Onderwijsuitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het GDP*. Geraadpleegd van <http://www.ea.aw/pages/wp-content/uploads/pdf/data/algemeen/Algemeen-financi%C3%ABle-informatie-feb-2018.pdf>.
- Dick Pope Sr. Institute for Tourism Studies, & Croes, R. et al. (2017). *Tourism: Synergizing people & nature for a better tomorrow*. Geraadpleegd van <https://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1044&context=dickpopes-pubs>.
- International Monetary Fund. (2013). *Kingdom of the Netherlands - Aruba* (IMF Country Report No. 13/258). Geraadpleegd van <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr13258.pdf>.
- International Monetary Fund. (2016). *Kingdom of the Netherlands - Curaçao and Sint Maarten* (IMF Country Report No. 16/276). Geraadpleegd van <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2016/12/31/Kingdom-of-the-Netherlands-Cura%C3%A7ao-and-Sint-Maarten-2016-Article-IV-Consultation-Discussions-44194>.
- International Monetary Fund. (2017). *Kingdom of the Netherlands - Aruba* (IMF Country Report No. 17/155). Geraadpleegd van <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/06/15/Kingdom-of-the-Netherlands-Aruba-2017-Article-IV-Consultation-Press-Release-and-Staff-Report-44988>.
- International Monetary Fund. (2019). *Kingdom of the Netherlands - Curaçao and Sint Maarten* (IMF Country Report No. 19/23). Geraadpleegd van <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/01/25/Kingdom-of-the-Netherlands-Curaao-and-Sint-Maarten-2018-Article-IV-Consultation-Press-46543>.
- Volksgezondheid Instituut Curaçao (VIC). (2018). *Health indicators in Curaçao*. Geraadpleegd van <https://www.vic.cw/storage/app/media/Publicaties/Booklet%20health%20indicators%202018.pdf>.

Bronnen en literatuur

- Gegevens van BBP, inkomen, handel, bevolkingsomvang en jeugdwerkloosheid van Bonaire, Saba en St. Eustatius zijn verkregen via CBS Statline, geraadpleegd in december 2018.
- Aanvullende gegevens van Bonaire, Saba en St. Eustatius zijn verkregen van het CBS in januari 2019.
- Enkele financiële en economische gegevens zijn verkregen van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten in januari 2019.
- Enkele financiële en economische gegevens zijn verkregen van de Centrale Bank van Aruba in januari 2019.
- Gegevens van toerisme, bevolkingsomvang en jeugdwerkloosheid zijn verkregen via CBS Curaçao, geraadpleegd in december 2018.
- Cijfers van de BBP groei in Caribische kleine eilandeconomieën, Latijns Amerika en het Caribisch gebied en Nederland zijn verkregen via World Bank Open Data, geraadpleegd in december 2018.
- De wisselkoersreeksen van de ANG, AWG en USD zijn verkregen via tijdreeksen van De Nederlandsche Bank, geraadpleegd in december 2018.
- De olieprijs is verkregen via de tijdreeks van het Centraal Planbureau, geraadpleegd in januari 2019.
- De gegevens van de Gini-coëfficiënt voor Nederland zijn verkregen via de database van de OECD, geraadpleegd in januari 2019.